

ГЕРОЙ ЦІ ЗДРАДНІК: КАРОЛЬ ПОЛЬСКИ І ВЯЛІКІ КНЯЗЬ ЛІТОЎСКИ ЯГАЙЛА

Хаменка Д.М.

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт інфарматыкі і радыёэлектронікі
г. Мінск, Рэспубліка Беларусь*

Мікалаева Л.В. – канд. гіст. навук, дацэнт

Даклад прысвечаны аналізу поглядаў польскай і літоўскай гістарыяграфіі на асобу караля польскага і вялікага князя літоўскага Уладзіслава II Ягайлы.

Кароль польскі і вялікі князь літоўскі Уладзіслаў II Ягайла адносіцца да тых асоб у гісторыі, што па-рознаму ацэньваліся ў мінулым і па-рознаму ацэньваюцца ў нашы дні. Тое, што тая ці іншая фігура па-рознаму разглядаецца, не з'яўляецца нечым надзвычайным, аднак у выпадку Уладзіслава Ягайлы мы маем справу з дыяметральна супрацьлеглымі меркаваннямі. З аднаго боку, яго лічаць адным з найвялікшых каралёў Польшчы і героем Грунвальда, а з іншага – «здраднікам», які дзеля польскай кароны адрокся ад літоўскага народа. У гэтай сітуацыі існуе неабходнасць зноў ацаніць гэту постаць – свабодным ад забабонаў і прадузятасцей, згодна з гістарычнай праўдай поглядам.

Бадай, асноўнай праблемай у ацэнцы постаці Уладзіслава Ягайлы з'яўляецца праблема супрацьпастаўлення яго з Вітаўтам. Можна было б вярнуцца да канца XIX ст. і працытаваць меркаванне Ф. Канечнага 1892 г. пра абодвух вялікіх літоўцаў: «З аднаго боку, Вітаўта апісваюць як генія стагоддзяў, Ягайла становіцца побач з ім нейкім карлікам і нямоглым чалавекам. З другога боку, Вітаўт рэзка асуджаецца як фантазёр і баламут». Такім чынам, амаль да канца XIX ст. дамінавала меркаванне, заснаванае на простым супрацьпастаўленні: геніяльны Вітаўт і сярэдні Ягайла.

У сваіх працах 1892–1893 г. А. Лявіцкі фактычна перавярнуў традыцыйнае меркаванне пра абодвух братоў. Паводле яго, гэта Уладзіслаў II Ягайла быў вялікім стваральнікам, адносна якога Вітаўт сыходзіў «у другі шэраг» як «адважны, энергічны, выдатны выканаўца».

З гэтага пункту гледжання важныя здабыткі А. Прахаскі, аўтара двух сур'ёзных біяграфій абодвух дзеячаў. У іх ён не мог абмінуць такую капітальную праблему, як сувязі паміж імі. У больш ранняй біяграфіі Уладзіслава II Ягайлы ён высока ацаніў Вітаўта, як «пераўзыходзіў талентам, вучонасцю, добрымі манерамі, уменнем кіраваць, цнотамі душы на многа свайго старэйшага брата Ягайлу». Пералічыўшы яго заслугі для ВКЛ, не прамінуў, аднак, дадаць, што сам Вітаўт, пазбаўлены дапамогі польскага караля і Польшчы, нёс паражэнне за паражэннем. Ад канчатковага паражэння яго тады выратаваў «той з меншым талентамі геніем, абе з большым сэрцам і верай», ці Уладзіслаў Ягайла. У больш позняй жа біяграфіі Вітаўта гэты ж даследчык захаваў большую асцярожнасць і толькі заявіў, што цяжка вызначыць, што зрабіў Уладзіслаў II Ягайла, а што Вітаўт. Гэта вынікае з факта, што яны наогул дейнічалі сумесна. Тым не менш, А. Прахаска ўказаў на польскага караля як сапраўднага стваральніка, Вітаўт жа «не мог параўнацца, калі справа даходзіла да асноўных ідэй», ні з Уладзіславам Ягайлам, ні «з калектыўным геніем малапольскіх палітыкаў». Так, такім чынам, гэты даследчык фактычна ставіў польскага караля вышэй за вялікага князя.

Уласна гэта мадэль замацавалася пазней у польскай гістарыяграфіі, хаця з рознымі мадыфікацыямі. Крытычнае меркаванне А. Лявіцкага паўтарыў і развіў Л. Калянкоўскі. Ролю Вітаўта ён абмежаваў выкананнем планаў Ягайлы, а крыніцай яго поспехаў была апора на Польшчу. Гэта сцвярджаў ён прыняцце таксама прыняў С.М. Кучыньскі ў біяграфіі польскага караля. У найноўшай польскай літаратуры на вядучае месца выходзіць згаданая біяграфія гэтага караля п'ера Я. Кжыжаняковай і Е. Ахманьскага. У гэтай працы таксама прыняты тэзіс пра перавагу Уладзіслава II Ягайлы над Вітаўтам, хаця і ў больш асцярожнай форме і з агаворкай, што справа патрабуе далейшага даследавання.

Значна больш складаная ацэнка Уладзіслава II Ягайлы прадстаўлена ў літоўскай гістарыяграфіі. Негатыўны стэрэатып Уладзіслава II Ягайлы з'явіўся адносна позна, толькі ў пачатку XX ст., у перыяд нацыянальнага адраджэння літоўцаў. Яго стваральнікам не быў навуковец, але вядомы літоўскі паэт і публіцыст Майроніс (уласна Ёнас Мачюліс). Гэта тады польскі кароль быў абвінавачаны ў «здрадзе» літоўскай бацькаўшчыне і давядзенні да дэнацыяналізацыі літоўцаў. Крытычная ацэнка Уладзіслава II Ягайлы трапіла з публіцыстыкі ў літоўскую навуку і стала абавязковай яшчэ на працягу многіх гадоў.

Першыя спробы рэвізіі дадзенага стэрэатыпу зрабіў П. Шлежас, які вызначыў, што не трэба глядзець на Уладзіслава Ягайлу, як на нейкага «адшчапенца нашага народа», але аднолькава з Вітаўтам любячага Літву і працуючага для яе добра, толькі іншым спосабам, чым вялікі князь. «Ягайла таксама з'яўляецца сынам нашага народа», – канстатаваў у канцы гэты даследчык. У іншым месцы гэты ж даследчык пісаў, што польскі кароль ніколі не парываў сваіх сувязей ні з Вітаўтам, ні з Літвой. Часта тут гасцяваў: раючыся, разважаючы, ці, нарэшце, палючы. У цяжкія для Літвы гады, напрыклад,

падчас голаду, гэта ён адчыняў «сваю шчодрую руку». Крыху пазней падобную пазіцыю прадставіў таксама З. Івінскіс (што цікава, спачатку выказаўшы крытычную ацэнку польскага караля).

Несумненна, Уладзіслаў II Ягайла належыць да найвялікшых каралёў Польшчы. Мяркую, тое самае можна сказаць у адносінах да валадароў ВКЛ. Яго заслугі адносна Бацькаўшчыны бясспрэчныя і вялікія: польска-літоўская унія (нягледзячы на ўсю спрэчнасць гэтага меркавання), хрышчэнне Літвы, бітва пад Грунвальдам і адраджэнне Кракаўскай Акадэміі.

Кожная з гэтых спраў магла б быць дастатковай прычынай для прызнання вялікасці гэтага стваральніка. Усе яны – на думку Е. Ахманьскага – з’яўляюцца крыніцай для справядлівага нацыянальнага гонару палякаў і літоўцаў, таму што яны складаюць вялікую старонку іх гісторыі. Называюцца яшчэ іншыя заслугі Уладзіслава Ягайлы перад ВКЛ, напрыклад, падтрымка яго дзяржаўнасці, развіццё літоўскай дзяржавы і іншыя.

З другога боку, літоўскія гісторыкі высунулі прыныповы аргумент супраць польскага караля – заключэнне уніі з Польшчай. У канчатковым выніку яна прынесла ВКЛ шмат зла – у першую чаргу, паланізацыю, якая паражала самому існаванню літоўскай мовы і народа. Аднак сама паланізацыя ВКЛ была некалькіяковым працэсам, на што мела ўплыў шмат фактараў. Не можа наогул быць гаворкі пра якую-небудзь непасрэдную сувязь паміж польска-літоўскай уніяй часоў Уладзіслава II Ягайлы і паланізацыяй літоўскай шляхты, якая на добрай справе пачалася толькі ў сярэдзіне XVI ст. і цягнулася аж да XIX ст.

Такім чынам, калі даводзіцца выбіраць паміж двума дыяметральна супрацьлеглымі вызначэннямі тыпу «герой ці здраднік», то Уладзіслава Ягайлу можна назваць толькі «героем», і адным з найвялікшых у гісторыі Польшчы і Літвы. Аднак лепш пазбягаць такога тыпу публіцыстычных вызначэнняў і канстатаваць, што ён быў выбітным палітыкам і лідарам. Мае таксама заслугі ў галіне культуры, хаця сам быў ...непісьменным. Таму найбольш яго характарызуюць кароткія словы малапрыхільнага да яго храніста Яна Длугаша: «Быў сэрца простага, але цудоўнага».

Список использованных источников:

1. Ivinskis, Z. Jogaila valstybininkas ir žmogus / Z. Ivinskis // Jogaila. Red. A. Šapoka. – Kaunas : Onutė Šešupė, 1935. – 333 s.
2. Kolankowski, L. Dzieje Wielkiego księstwa Litewskiego za Jagiellonów / L. Kolankowski. – Warszawa : Skład główny: kasa im. Mianowskiego, 1930. – T. 1 (1377 – 1499). – 475 s.
3. Koneczny, F. Jagiełło i Witold. Część pierwsza : Podczas unii krewskiej 1382 – 1392/ F. Koneczny // Przewodnik naukowy i literacki. – 1892. – R. XX. – T. XX. – Z. I. Styczeń. – S. 1–1057.
4. Krzyżaniakowa, J. Władysław II Jagiełło / J. Krzyżaniakowa, J. Ochmański. – Wrocław etc.: Zakład narodowy imienia Ossolińskich, 1990. – 362 s.
5. Lewicki, A. Nieco o unii Litwy z Koroną / A. Lewicki. – Kraków : Nakładem Autora w Drukarni «Czasu», 1893. – 48 s.
6. Lewicki, A. Powstanie Świdrygiełły : ustęp z dziejów unii Litwy z Koroną / A. Lewicki. – Kraków : Nakładem Akademii Umiejętności, 1892. – 389 s.
7. Prochaska, A. Dzieje Witolda wielkiego księcia Litwy / A. Prochaska. – Wilno : Nakład i druk Ks. A. Rutkowskiego, 1914. – 420 s.
8. Prochaska, A. Król Władysław Jagiełło : T. 1–2 / A. Prochaska. – Kraków : Akademia Umiejętności, 1908. – T. 1. – 1908. – VII, 414 s.
9. Šapoka, A. Valstybiniai Lietuvos Lenkijos santykiai Jogailos laikais / A. Šapoka // Jogaila. Red. A. Šapoka. – Kaunas : Onutė Šešupė, 1935. – 333s.
10. Šležas, P. Vytauto santykiai su Lenkija / P. Šležas // Vytautas Didysis. – Kaunas : «Sakalo» bendrovės leidinys, 1930. – XXIV, 300 s.